

Наталя Голота,
старший викладач кафедри правового
регулювання економіки і правознавства
ВННІЕ Тернопільського національного
економічного університету

ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Висвітлено основні засади інформаційної політики в діяльності правоохоронних органів. Виділено основні ознаки, притаманні формам діяльності правоохоронних органів щодо забезпечення державної інформаційної політики. Розглянуто питання створення спеціалізованої Координаційної ради.

Ключові слова: інформаційна політика, правоохоронні органи, інформатизація, відкритість, спеціалізований орган.

Голота Н.

Информационная политика в деятельности правоохранительных органов

Освещены основные принципы информационной политики в деятельности правоохранительных органов. Выделены основные признаки, присущие формам деятельности правоохранительных органов по обеспечению государственной информационной политики. Рассмотрены вопросы создания специализированного Координационного совета.

Ключевые слова: информационная политика, правоохранительные органы, информатизация, открытость, специализированный орган.

Golota N.

Information policy in the law enforcement agencies activities

The article outlines the main principles of information policy in the work of law enforcement bodies. The main features, inherent in the forms of activity of law enforcement bodies concerning the state information policy are highlighted. The issue of creating a specialized Coordination Council is considered.

Keywords: information policy, law enforcement agencies, informatization, openness, specialized agency.

Постановка проблеми. Державна інформаційна політика є необхідним елементом для формування інформаційного суспільства. Її реалізація потребує розвитку інформаційного законодавства як системи взаємоузгоджених правових норм, що базуються на Конституції України. Перехід будь-якої країни до інформаційного суспільства вимагає змін в мисленні та створення нових механізмів регулювання відносин, що виникають між громадянами, їх об'єднаннями та державою.

Окреме місце інформатизація та інформаційна політика займає в діяльності правоохоронних органів. Впровадження в суспільну діяльність людини інформаційних технологій веде не тільки до позитивних, але і до негативних наслідків. Саме інформатизація породила комп'ютерну злочинність – нову категорію злочинів, які вчиняються з використанням інформаційних технологій. У той же час вона дає можливість зробити діяльність правоохоронних органів максимально прозорою та відкритою, що значно сприяє довірі суспільства до них та збільшує ефективність, сприяє поліпшенню їх системи управління [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інформаційної політики в діяльності правоохоронних органів в своїх працях досліджували В. Б. Авер'янов, С. М. Алфьоров, І. В. Арістова, В. Г. Атаманчук, О. М. Бандурка, В. Ю. Баскаков, Д. М. Бахрах, І. Л. Бачило, О. І. Безпалова, К. І. Беляков, О. П. Гетманець, Є. А. Гетьман, І. П. Голосніченко, С. Ф. Денисюк, В. Б. Дзюндзюк, В. А. Залізник, Р. А. Калюжний, Ю. В. Ковбасюк, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпаков, В. А. Копилов, К. Б. Левченко, В. А. Ліпкан, В. Я. Малиновський, Д. М. Мартинов, Р. С. Мельник, О. М. Музичук, В. І. Олефір, В. М. Плішкін, А. М. Подоляка, Г. Г. Почепцов, Т. О. Проценко, Р. А. Сербін, О. Ю. Синявська, О. Ф. Скакун, С. Г. Стеценко, В. С. Цимбалюк, Ю. С. Шемшученко, І. М. Шопіна та ін.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні інформація стає основою переходу на новий етап розвитку, що характеризує розвиток високих технологій, перебудову виробництва на їх основі, зміну характеру суспільного життя. Поряд із фінансами, інформація стає головним двигуном розвитку, отримує соціальний і політичний характер.

Виникла також необхідність визначення поняття «інформаційна політика», що відповідає новим умовам соціально-економічного і політичного розвитку країни. Одночасно з'явилася і нова стратегічна ціль політики, котру можна коротко визначити як забезпечення переходу України до інформаційного суспільства. Тенденція світового цивілізованого розвитку спрямовується до інформаційного суспільства, і якщо Україна хоче зберегти і збільшити свою світову значимість, то також повинна починати рухатися в цьому напрямку.

Довгострокова стратегічна ціль державної інформаційної політики України – це формування відкритого інформаційного суспільства на основі розвитку єдиного інформаційного простору цілісної держави, його інтеграція у світовий інформаційний простір з урахуванням національних особливостей і інтересів при забезпеченні інформаційної безпеки на внутрішньодержавному та міжнародному рівнях.

Важливою передумовою посилення національної конкурентоспроможності, стимулювання економічного зростання, підвищення якості життя громадян є активізація процесів розвитку інформаційного простору, створення умов для динамічного проникнення інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя, що в результаті має сприяти формуванню в Україні високорозвиненого інформаційного суспільства. Це зумовлює необхідність вироблення ефективної державної інформаційної політики, а також дієвого адміністративно-правового механізму її реалізації.

Можна виділити такі типи державної інформаційної політики:

1) політика дотримання інформаційних прав громадян, створення гарантій їх забезпечення, інформаційної освіти населення; 2) політика інформатизації органів державної влади та органів місцевого самоврядування, налагодження електронних форм взаємодії з населенням; 3) політика впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя; 4) політика у сфері захисту інформації та інформаційних ресурсів, зокрема в частині забезпечення кібербезпеки [2].

Однією із необхідних умов формування ефективної державної інформаційної політики є наявність відповідної системи суб'єктів, які уповноважені виконувати покладені на них завдання щодо забезпечення такої політики шляхом прийняття відповідних адміністративно-правових актів та здійснення заходів організаційно-управлінського характеру. Важливе місце в системі суб'єктів формування та реалізації державної інформаційної політики посідають правоохоронні органи України.

Загальними принципами державної інформаційної політики є: верховенства права та законності; гласності (відкритості); системності (комплексності), наукової обґрунтованості та плановості.

До числа спеціальних принципів державної інформаційної політики запропоновано віднести такі: захисту національних інтересів, зокрема у сфері інформаційної безпеки; пріоритету прав і свобод людини, зокрема права кожного на вільне одержання, використання, поширення та зберігання інформації; гармонізації (забезпечення балансу) інтересів людини, суспільства та держави в інформаційній діяльності; сприяння пріоритетному розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (вітчизняної інформаційної продукції); гармонізації інформаційного законодавства; недопущення незаконного розповсюдження, використання і порушення цілісності інформації; пропорційності та адекватності заходів захисту інформації реальним та потенційним ризикам; забезпечення незалежності засобів масової інформації з одночасним недопущенням зловживанням ними свободою власної діяльності; мінімізації негативного інформаційного впливу [3].

Правоохоронні органи – органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції (ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів») [4].

Основними ознаками, що притаманні формам діяльності правоохоронних органів щодо забезпечення державної інформаційної політики, є такі: 1) мають публічно-правову природу; 2) регулюються нормами адміністративного та інформаційного права; 3) забезпечуються примусовою силою держави; 4) це завжди зовнішні дії, спрямовані на забезпечення державної інформаційної політики органами поліції; 5) мають чітко визначену процесуальну форму; 6) тягнуть настання правових наслідків; 7) є обов'язковими для виконання; метою державної інформаційної політики є створення належних умов для розвитку інформаційного суспільства в Україні шляхом вироблення відповідного адміністративно-правового механізму формування інформаційного суспільства, координації та здійснення контролю за виконанням завдань щодо його розбудови.

Правоохоронні органи є одним із суб'єктів забезпечення державної інформаційної політики, діяльність якого спрямована на забезпечення неухильного дотримання конституційних прав на свободу слова, доступ до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність засобів масової інформації та журналістів, заборони цензури, дискримінації в інформаційній сфері та переслідування журналістів за політичні позиції, за виконання професійних обов'язків, за критику.

Функція правоохоронних органів щодо забезпечення державної інформаційної політики розглядається як один із ключових напрямів діяльності органів та підрозділів поліції, який здійснюється за допомогою специфічних методів, з використанням різноманітних засобів, інструментів та відображає загальне призначення даного органу виконавчої влади у здійсненні державного впливу на суспільні відносини забезпечення законності та правопорядку в державі, протидії правопорушенням шляхом удосконалення інформаційних відносин.

Забезпечення правоохоронними органами державної інформаційної політики може відбуватися за декількома напрямками в рамках реалізації основних, спеціальних та забезпечувальних.

До числа основних форм діяльності органів поліції в контексті забезпечення державної інформаційної політики слід віднести такі, як правотворча та правореалізаційна.

Зміст правотворчої форми полягає в участі уповноважених органів поліції в розробленні проектів нормативно-правових актів, положення яких визначають засади державної інформаційної політики, регулюють адміністративно-правовий механізм виконання органами та підрозділами поліції покладених на них обов'язків щодо забезпечення інформаційної безпеки людини, держави та суспільства, який забезпечується шляхом реалізації заходів превентивного та примусового характеру.

В рамках правореалізаційної форми діяльності правоохоронних органів щодо забезпечення державної інформаційної політики здійснюються такі дії: облікові; контрольні; підготовчі; документального забезпечення.

Особливе місце у правореалізаційній формі належить правоохоронній формі [5].

Забезпечення інформаційної політики держави правоохоронними органами належить до всіх, без винятку, функцій цього органу виконавчої влади. Це зумовлено тим, що в рамках реалізації спеціальних функцій вони вживають заходів щодо протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки та порядку, охорони прав і свобод громадян, інтересів суспільства від протиправних посягань тощо. Зазначені заходи здійснюються практично в усіх сферах суспільного життя, в тому числі в інформаційній. Під час реалізації основних функцій правоохоронні органи вживають певні заходи в контексті забезпечення державної інформаційної політики: проводять інформаційно-аналітичну роботу; опрацьовують в установленому порядку проекти актів з питань, які містять службову інформацію або відомості, що становлять державну таємницю, вживають заходи щодо змістового наповнення нормативно-правових актів, які регламентують різноманітні питання забезпечення прав і свобод людини, протидії злочинності, в тому числі в інформаційній сфері; комунікація, яка включає в себе координацію проведення інформаційної політики, здійснення взаємодії із засобами масової інформації та громадськістю, впровадження гласності та відкритості в діяльність органів, проведення моніторингу та аналізу інформації, яка викладена в засобах масової інформації, мережі Інтернет [6].

Адміністративна діяльність правоохоронних органів спрямована на виконання функцій з організації роботи самих структур (вирішення відомчих задач) і правоохоронних функцій держави, безпосередньо пов'язаних з завданнями попередження і боротьби з правопорушеннями та мають загальносоціальний характер.

Іншими словами, у період інформатизації в правоохоронних органах поряд з відомчими завданнями (такими, наприклад, як інформаційно-аналітичне забезпечення), з'являються нові, не властиві їм раніше завдання – організація системи захисту відомчої інформації та діяльності з боротьби щодо комп'ютерної злочинності. Така діяльність, з одного боку, виступає необхідною складовою процесу захисту інформації, з іншого, – є одним з напрямів правоохоронної діяльності, яка виконується відповідними державними органами. Якщо першу з них також можна віднести до внутрішньої, яка притаманна не тільки системі правоохоронних органів, то друга носить загальносоціальний характер, тому що впливає на процеси, пов'язані з інформатизацією суспільства загалом.

Виникнення таких специфічних, раніше не властивих правоохоронним органам функцій, спричиняє цілий ряд проблем комплексного характеру, які розв'язуються лише за допомогою глобального реформування, а також удосконалення їхньої діяльності, організації спеціальних структур, зміни кадрового складу і т. д.

Одним зі шляхів вдосконалення ефективного впровадження інформаційної політики в діяльність правоохоронних органів, на думку вчених, є створення Координаційної ради [7].

Питання створення такого органу вже піднімалося, але як наслідок, в результаті було створено Міністерство інформаційної політики 14 січня 2015 р. [8]. Згідно з Положенням, МІП є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади у сфері забезпечення інформаційного суверенітету України, зокрема з питань поширення суспільно важливої інформації в Україні та за її межами, а також забезпечення функціонування державних інформаційних ресурсів. Проте за результатами моніторингу діяльності органів державної влади в сфері інформаційної політики, Міністерство досі шукає своє окреслене місце серед інших органів влади, своє справжнє призначення [9].

Основна мета діяльності Ради мала б полягати в компетентній (експертній) оцінці процесів інформатизації суспільства і виробленні на її основі єдиної інформаційної політики правоохоронних органів.

Під політикою інформатизації розуміється колегіально обговорені та закріплені документально позиції з основних напрямів адміністративної діяльності, пов'язаної з процесами інформатизації правоохоронних структур, захистом інформації, а також протидією правопорушенням, що вчиняються з використанням інформаційних технологій – комп'ютерним злочинам.

Рада має складатися з провідних спеціалістів правоохоронних органів в галузі інформатизації (у тому числі захисту інформації та боротьби з «комп'ютерною злочинністю»), спеціальної криміналістичної та оперативної техніки, засобів зв'язку, юристів-фахівців в області правової інформатики і кібернетики, а також інформаційного права. Уявляється, що до її складу мають увійти спеціалісти, представники усіх відомств, що займаються правоохоронною діяльністю. При цьому вони мають бути делеговані відомчими Радами за цими ж напрямками, які повинні бути організовані заздалегідь керівництвом кожної із правоохоронних структур.

Рішення Ради можуть мати як рекомендаційний, так і нормативний характер з питань, що знаходяться в її компетенції, причому повинні носити міжвідомчий характер.

Для реалізації поставленої мети діяльність Ради повинна бути спрямована на комплексне вирішення таких завдань:

1. Вироблення політики інформатизації правоохоронних органів України.
2. Розробка пропозицій та ініціатив щодо внесення необхідних змін і доповнень у діюче національне законодавство з питань соціальної інформатизації, захисту інформації як складової частини національної безпеки, і боротьби з правопорушеннями, що вчиняються з використанням інформаційних технологій. Підготовка проектів міжвідомчих нормативних актів, пов'язаних із цими завданнями.
3. Взаємодія і співробітництво з правоохоронними органами зарубіжних країн з питань інформатизації адміністративної та управлінської діяльності, захисту інформації та протидії «комп'ютерній злочинності». Вивчення накопиченого ними досвіду з цих питань.
4. Координація взаємодії та співробітництва з іншими державними органами, громадськими і комерційними структурами країни в межах профілю Ради.
5. Процеси організації діяльності щодо інформатизації правоохоронних органів, захисту інформації та боротьби з «комп'ютерною злочинністю» вимагають поєднання науки і практики на міжвідомчому рівні. З метою впровадження досягнень науки в практику і запобігання фактів професійної некомпетентності та дублювання проведених досліджень, Радою повинна здійснюватися координація наукових досліджень з профілю її діяльності та їх впровадження у практичну діяльність правоохоронців.
6. Кадрове забезпечення правоохоронних структур фахівцями з специфічними знаннями та навичками, що мають відповідну освіту.
7. Задача кадрового забезпечення вимагає глобального реформування діяльності відомчих навчальних закладів з підготовки та перепідготовки фахівців для правоохоронних органів.
8. Не менш важливим завданням, що, на наш погляд, також підлягає колегіальному вирішенню, є проблема інформатизації відомчих систем освіти [10].

Висновки. Інформаційна політика в сучасних умовах становлення інформаційного суспільства займає важливе місце в діяльності правоохоронних органів. В Україні інформаційна сфера поки що розглядається правоохоронними органами як допоміжна, тобто як засіб підвищення ефективності її діяльності.

Виникнення специфічних, раніше не властивих правоохоронним органам, функцій спричиняє цілий ряд проблем комплексного характеру, які розв'язуються лише за допомогою глобального реформування, а також удосконалення їхньої діяльності, організації спеціальних структур, зміни кадрового складу і т. д.

Особливу увагу варто звернути не лише на зміни в законодавстві та реформування правоохоронних органів в світлі переходу до інформаційного суспільства, але й на координацію взаємодії та співробітництва в сфері здійснення інформаційної політики.

Список використаної літератури

1. Арістова І. В. Державна інформаційна політика та її реалізація в діяльності органів внутрішніх справ України: організаційно-правові засади : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Ірина Василівна Арістова; Нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2002. – 40 с.
2. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Бандурки О. М. : моногр. – Харків : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 368 с.
3. Негодченко О. Н. Забезпечення прав і свобод людини органами внутрішніх справ : організаційно-правові засади : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Олександр Володимирович Негодченко. – Харків : Б.в., 2004. – 36 с.
4. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.
5. Негодченко О. Н. Забезпечення прав і свобод людини органами внутрішніх справ : організаційно-правові засади : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Олександр Володимирович Негодченко. – Харків : Б.в., 2004. – 36 с.
6. Про затвердження Положення про Департамент комунікації Національної поліції України. Наказ Нац. поліції України № 145 від 04.12.2015 р. [Електронний ресурс]. Національна поліція: тимчас. веб-сайт. – Режим доступу : <https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1854459>.
7. Беляков К. Деякі питання інформаційної політики правоохоронних органів України у період інформатизації / Костянтин Беляков [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.crime-research.ru/library/beliakov.htm>.
8. Питання діяльності Міністерства інформаційної політики України. Постанова Кабінету Міністрів України № 2 від 14 січня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mip.gov.ua/content/pro-ministerstvo.html>.
9. За результатами моніторингу діяльності органів державної влади в сфері інформаційної політики та регуляції медіа у першому півріччі 2017-го року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.osvita.mediasapiens.ua/content/files/dm_derjava_report_2017_internet.pdf.
10. Беляков К. Деякі питання інформаційної політики правоохоронних органів України у період інформатизації/ Костянтин Беляков [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.crime-research.ru/library/beliakov.htm>.

References

1. Aristova, I. V. (2002). *Derzhavna informatsiyna polityka ta yiyi realizatsiya v diyalnosti orhaniv vnutrishnikh sprav Ukrayiny: orhanizatsiyno-pravovi zasady* [State information policy and its realization in the activity of the bodies of internal affairs of Ukraine: organizational and legal principles]. Extended abstract of Doctor's thesis. Kharkiv : Nats. un-t vnutr. Sprav [in Ukrainian].
2. Aristova, I. V. (2000). *Derzhavna informatsiyna polityka: orhanizatsiyno-pravovi aspekty* [State Information Policy: Organizational-Legal Aspects]. Kharkiv: Vyd-vo Un-tu vnutr. Sprav [in Ukrainian].
3. Nehodchenko, O. N. (2004). *Zabezpechennya prav i svobod lyudyny orhanamy vnutrishnikh sprav : orhanizatsiyno-pravovi zasady* [Ensuring the rights and freedoms of the bodies of internal affairs: organizational and legal principles]. Extended abstract of Doctor's thesis. – Kharkiv : B.v. [in Ukrainian].
4. *Pro derzhavnyy zakhyst pratsivnykiv sudu i pravookhoronnykh orhaniv. Zakon Ukrayiny* [On state protection of court employees and law enforcement agencies. Law of Ukraine] (1993, December 23). (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.
5. Nehodchenko, O. N. (2004). *Zabezpechennya prav i svobod lyudyny orhanamy vnutrishnikh sprav : orhanizatsiyno-pravovi zasady* [nsuring the rights and freedoms of the bodies of internal affairs: the organizational and legal principles]. Kharkiv : B.v. [in Ukrainian].
6. *Pro zatverdzhennya Polozhennya pro Departament komunikatsiyi Natsional'noyi politsiyi Ukrayiny. Nakaz Nats. politsiyi Ukrayiny vid № 145* [On approval of the Provision on the Department of Communications of the National Police of Ukraine. Order Nation Police of Ukraine]. (2015, December 4). Retrieved from <https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1854459>.

7. Byelyakov, K. *Deyaki pytannya informatsiynoyi polityky pravookhoronnykh orhaniv Ukrany u period informatyzatsiyi* [Some Issues of Informational Policy of Ukrainian Law Enforcement Agencies in the Period of Informatization]. Retrieved from <http://www.crime-research.ru/library/beliakov.htm>.
8. *Pytannya diyal'nosti Ministerstva informatsiynoyi polityky Ukrayiny. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny № 2* [Issues of the Ministry of Information Policy of Ukraine. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 2]. (2015, January 14). Retrieved from <http://mip.gov.ua/content/pro-ministerstvo.html>.
9. *Za rezultatamy monitorynhu diyal'nosti orhaniv derzhavnoyi vlady v sferi informatsiynoyi polityky ta rehulyatsiyi media u pershomu pivrichchi 2017-ho roku* [According to the results of monitoring of the activities of state authorities in the field of information policy and media regulation in the first half of 2017]. Retrieved from : http://www.osvita.mediasapiens.ua/content/files/dm_derjava_report_2017_internet.pdf.
10. Byelyakov, K. *Deyaki pytannya informatsiynoyi polityky pravookhoronnykh orhaniv Ukrany u period informatyzatsiyi* [Some Issues of Informational Policy of Ukrainian Law Enforcement Agencies in the Period of Informatization]. Retrieved from <http://www.crime-research.ru/library/beliakov.htm>.

Стаття надійшла до редакції 08.12.2017.